

บทที่ ๒

ทฤษฎีจริยศาสตร์

ในบทที่ ๒ นี้มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ทฤษฎีจริยศาสตร์โดยตั้งกรอบการศึกษาไว้ ๕ ประการไว้ว่า (๑) ความหมายของคำว่าจริยศาสตร์ (๒) องค์ประกอบหลักจริยศาสตร์ (๓) ลักษณะและประเภทของจริยศาสตร์ (๔) ผลที่เกิดจากจริยศาสตร์และ (๕) สรุป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ความหมายของคำว่าจริยศาสตร์

อธิบายความหมายของจริยศาสตร์^{๑๗} หมายถึง ความรู้ที่ควรประพฤติ หรือศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิตว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรผิด อะไรถูก หรืออะไรควร อะไรไม่ควร บางสำนักก็เรียก จริยศาสตร์ว่า จริยปรัชญา ที่เรียกว่า จริยปรัชญา เพราะเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ที่กล่าวถึง การประพฤติของมนุษย์อย่างไรดี อย่างไรชั่ว อย่างไรถูกหรืออย่างไรผิด อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติทั้งที่เป็นมาตรฐานและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความประพฤติด้วย โดยเริ่มต้นศึกษาปัญหาเกี่ยวกับคุณประโยชน์ ความดี ความชั่ว เป็นต้น ส่งเสริมให้ประพฤติในหลักศีลธรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นคุณค่าที่ควรสร้างให้เกิดมี การประพฤติอย่างไรเป็นการประพฤติดีอะไรสามารถให้ความหมายสำหรับชีวิตบ้างทฤษฎีจริยศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับแกนกลางจริยธรรมตั้งแต่เริ่มแรกการพัฒนาชีวิต ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อตัดสินมาตรฐานจริยธรรมความหมายของจริยศาสตร์^{๑๘} มีนักปราชญ์ให้ความหมายไว้ต่างกันดังนี้

ก) จริยศาสตร์ หมายถึง เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความดีอันสูงสุดที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตมนุษย์ หรือลัทธิจะอันแท้จริง (แมคเคนซี)

ข) จริยศาสตร์ หมายถึง คือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ และหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ (เจมส์เซซ)

ค) จริยศาสตร์ หมายถึง เป็นวิชาที่กล่าวถึงแนวทางอันพึงประพฤติ (กิริติ บุญเชื้อ)

^{๑๗} บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์๒๕๕๐), หน้า ๑.

^{๑๘} จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, **ความรู้ความเข้าใจปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๔๕), หน้า ๗๕.

ง) จริยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่กล่าวถึงความดี และความชั่วแห่งการกระทำของมนุษย์ (ชัยวัฒน์ธำพัฒน)^{๑๙}

ความหมายจริยศาสตร์ หรือบางครั้งเรียกว่า ปรัชญาจริยะเป็นระบบที่พยายามทำความเข้าใจแนวคิดหรือสังกับทางจริยธรรม รวมทั้งตัดสินหลักการและทฤษฎีทางจริยธรรม โดยการวิเคราะห์แนวคิด เช่น การวิเคราะห์ความถูกต้อง ความผิด ความพอเหมาะพอควร ความดีความเลว จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มวลมนุษย์พยายามที่จะดีค่าและตัดสินที่การกระทำที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือทฤษฎีทางด้านการกระทำโดยทั่วไป

ส่วนจริยศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับการกระทำ หลักปฏิบัติคุณค่าที่ควรจะเป็น ฉะนั้น จริยศาสตร์จึงมักจะตั้งเป็นคำถามว่า เราควรจะทำอย่างไร อะไรคือสิ่งที่ถูกต้องที่ควรทำในสถานการณ์นี้เราควรจะบูชาความจริงเสมอไปหรือไม่ ผู้ควรจะทำแท้งหรือไม่โดยทำนองนี้

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ท่านผู้เจริญของสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าภิกษุชื่อว่าอัสสชิและปัญพพสุก ๒ รูปนี้ประทุษร้ายตระกูล๑ประพฤติเลวทรามความประพฤติเลวทรามของพวกเธอเขาได้เห็นและได้ยินกันทั่วและตระกูลทั้งหลายที่ถูกพวกเธอประทุษร้ายเขาก็ได้เห็นและได้ยินกันทั่วถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วก็พึงทำปาปพชานิยกรรมภิกษุชื่อว่าอัสสชิและปัญพพสุกจะไปจากกัฏฐาภิธานนบโดยประกาศว่า ‘ภิกษุชื่ออัสสชิและปัญพพสุกจะไม่พึงอยู่ในกัฏฐาภิธานนบ’^{๒๐} เพราะฉะนั้นจึงนั่งข้าพเจ้าขอถือเอาความนิ่งนั้นเป็นมตಿಯังนี้”^{๒๑}

คำว่ามีความประพฤติเลวทรามคือปลูกไม้ดอกเองบ้างใช้ผู้อื่นปลูกบ้างรดน้ำเองบ้างใช้ผู้อื่นรดบ้างเก็บดอกไม้เองบ้างใช้ผู้อื่นเก็บบ้างร้อยดอกไม้เองบ้างใช้ผู้อื่นร้อยบ้างอธิบายว่าภิกษุผู้ได้เห็นผู้ได้ยินฟังว่ากล่าวตักเตือนภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลว่า“ท่านประทุษร้ายตระกูลประพฤติเลวทรามความประพฤติเลวทรามของท่านเขาได้เห็นและได้ยินกันทั่วตระกูลทั้งหลายที่ท่านประทุษร้ายเขาก็ได้เห็นและได้ยินกันทั่วท่านจงออกจากอาวาสนี้อ่าอยู่ที่นี้”ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนก็ได้ตอบภิกษุทั้งหลายว่า“พวกภิกษุลำเอียงเพราะความพอใจลำเอียง

^{๑๙} บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์ หน้า ๑.

^{๒๐} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๔๓๔/๔๖๕.

^{๒๑} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๔๓๔/๔๖๕.

เพราะความขัดเคืองลำเอียงเพราะความหลงลำเอียงเพราะความกลัวขับภิกษุบางรูปไม่ขับบางรูป เพราะอาบัติอย่างเดียวกัน”^{๒๒}

ดังนั้นสรุปความหมายของจริยศาสตร์ได้ว่า จริยศาสตร์ หมายถึง หลักความดีอันสูงสุดที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตมนุษย์ หรือว่าด้วยหลักความประพฤติและหลักเกณฑ์ความประพฤติว่าอะไรควรทำทำ อะไรไม่ควรทำ เป็นต้น

๒.๒ องค์ประกอบหลักจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำเยี่ยงมนุษย์ (Human act) ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิดด้วยเหตุผล (Rational being) ที่ประกอบด้วยเสรีภาพ(freedom)การรู้สำนึก (Awareness) และความรับผิดชอบ(Responsibility) นอกนั้นจริยศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการปฏิบัติ (Practical science) ที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา(Intellect) และอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ (Emotions) ที่เป็นสมรรถภาพของมนุษย์ (Human faculty) ซึ่งมีลักษณะเป็นศาสตร์ที่แตกต่างจากสัจธรรมบริสุทธิ์ (Pure science) ทั่วไป ดังนั้นถ้าเราพิจารณาถึงองค์ประกอบหลักของจริยศาสตร์ (moral factors)แล้วจะพบว่าการศึกษจริยศาสตร์ที่ควรจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก ๓ ประการดังต่อไปนี้คือ

๒.๒.๑. บุคคลที่กระทำ (moral agent) อันได้แก่ ต้นตอหรือบ่อเกิดของการกระทำด้านศีลธรรมเองบุคคลเป็นต้นตอของการกระทำในฐานะที่เป็นสัตว์ที่รู้จักคิดด้วยเหตุผลที่ประกอบด้วยสมรรถภาพต่าง ๆ (Human faculties) เช่น ความสามารถด้านสติปัญญา อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจต่อการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น นอกนั้นแรงจูงใจยังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้มนุษย์ เป็นผู้ที่กระทำความดี เช่น ความสุขที่แท้จริง (Happiness) ซึ่งเป็นความสมบูรณ์ครบครันของมนุษย์ (Human perfection) และมนุษย์สามารถมุ่งไปสู่ความสมบูรณ์ครบครัน (perfection) นั้นได้โดยผ่านทางกระทำของตนเอง^{๒๓}

๒.๒.๒. การกระทำด้านศีลธรรม (moral act) อันได้แก่การกระทำในตัวเองซึ่งเป็นกิจการที่ออกมาจากบุคคลที่ผู้เป็นต้นตอกระทำกิจการนั้น การกระทำด้านจำต้องเป็นการกระทำเยี่ยงมนุษย์ (Human act) กล่าวคือที่ประกอบด้วยเสรีภาพ (Freedom) การรู้สำนึก (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ที่เป็นผลมาจากการตัดสินใจและการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เช่น การให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การให้ทานคนอื่น เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากการกระทำของ

^{๒๒} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๓๗/๔๖๘.

^{๒๓} บาทหลวง เชิดชัย เลิศจิตรเลขา , จริยศาสตร์เพื่อชีวิต, (วิทยาลัยเซนต์หลุยส์, ๒๕๔๕), หน้า

มนุษย์ (Act of man) ที่เป็นการกระทำที่ออกมาจากสันชาตญาณดิบของมนุษย์ (Instinct) ที่ปราศจากการขัดเกลาด้วยเหตุผลซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์และสัตว์มีส่วนร่วมกัน เช่น ความรู้สึกหิว ความรู้สึกกระหาย และความรู้สึกกำหนดทางเพศ เป็นต้นจากข้อคิดมาข้างต้นมีแนวคิดสอดคล้องกับแนวคิดของไซฟิธท์ว่า ^{๒๔} “คุณธรรมมีลักษณะสัมพันธ์ ดี ชั่ว ผิด ถูก เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ คนแต่ละคนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ไม่มีคุณธรรมไหนเป็นศูนย์กลางที่จะให้คนส่วนรวมยึดถือ ธรรม คือสิ่งที่ประโยชน์แก่ฉัน ชีวิตที่ประเสริฐไม่ใช่ชีวิตตั้งอยู่ในสัตย์และรักษารธรรมอย่างที่คนรุ่นก่อนยึดถือ แต่เป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ คือชีวิตที่อุดมไปด้วยอำนาจ

๒.๒.๓. ผลที่ตามมาของการกระทำ (consequences) กล่าวคือ การกระทำด้านศีลธรรมย่อมก่อให้เกิดผลที่ตามมาของการกระทำนั้นเสมอที่อาจเป็นผลในด้านดี (Positive aspect) หรือผลในด้านลบ (Negative aspect) ก็ได้ ซึ่งการกระทำก่อให้เกิดผลที่ตามมาหรือมีอิทธิพลกระทบก่อให้เกิดการกระทำอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อิทธิพลดังกล่าวเป็นธรรมชาติของการกระทำ (Intrinsic consequence of act) จนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีการกระทำใดที่ไม่ก่อให้เกิดผลที่ตามมาหรือผลข้างเคียงที่มีลักษณะเป็นลูกโซ่ ซึ่งผลที่ตามมานี้เองก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของการกระทำของบุคคล (moral responsibility) โดยเฉพาะผลเสียที่ตามมาที่ไม่ได้คาดคะเน หรือคาดการณ์เอาไว้ เป็นต้นจากข้อความเบื้องต้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเวสเตอร์มาร์คว่า การที่เราบอกอะไรดี อะไรชั่วนั้นเกิดจากความรู้สึกที่เรียกกันว่า อารมณ์ ศีลธรรมทั้งหมดเป็นเรื่องของอารมณ์ อารมณ์ที่เป็นบ่อเกิดของศีลธรรมนั้นคือ อารมณ์ที่จะทดแทนถ้าทำอะไรชอบก็เกิดอารมณ์บวก ถ้าเราไม่ชอบการกระทำนั้น ก็จะเกิดความรู้สึกที่อยากทดแทนในด้านลบ ^{๒๕}

๒.๓ ประเภทจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ นักปราชญ์ทั้งหลาย ได้ให้ความหมายและประเภทของจริยศาสตร์ไว้หลายทรรศนะหลายมุมมองด้วยกัน ฉะนั้น ผู้วิจัย จะแบ่งประเภทของจริยศาสตร์ ตามที่ผู้วิจัยได้วิจัยได้ในเรื่องการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์กับการเป็นหนี้ในพุทธปรัชญาเถรวาทไว้ดังนี้

^{๒๔} สกิต วงศ์สุวรรณ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทรวมสาส์น (๑๙๗๗)

จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖๘.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๙.

๒.๓.๑ จริยศาสตร์ในเชิงประโยชน์นิยม

แนวคิดแบบประโยชน์นิยมเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18–19 โดยมีนักปรัชญาคนสำคัญคือ เจ เบนแธม(Jeremy Bentham , ค.ศ. 1748-1832) และ จอห์น สจ๊วตมิลล์ (John Stuart Mill, ค.ศ.1806-1873) กล่าวโดยทั่วไปคือ ประโยชน์นิยมถือว่า หลักเกณฑ์ที่จะตัดสินการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ว่าถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว ชอบหรือไม่ชอบนั้นขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการกระทำนั้น หมายความว่า ถ้ามีสองสิ่งให้เลือกเราควรจะต้องเลือกอย่างที่ทำให้ประโยชน์แก่เรามากที่สุดคำว่าประโยชน์ในที่นี้หมายถึงความสุขนั่นเอง การดูว่าสิ่งใดมีความสุขมากนั้นต้องดูที่ตัวเราและตัวคนอื่นด้วย หมายความว่า การกระทำนั้นต้องให้ความสุขแก่เราด้วยแก่คนอื่นด้วยจึงเป็นหลักของประโยชน์นิยมที่ถูกต้อง จะได้กล่าวโดยความหมายและแนวคิดประโยชน์นิยม ดังนี้

ความหมาย นิยามแนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ว่าหมายถึง ทศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดีกล่าวคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีสำหรับประโยชน์ในระดับชาวบ้านทั่วไปนั้นเกี่ยวข้องกับการแสวงหาความสุขจากวัตถุ ความมั่นคง สวัสดิภาพทางฐานะ และชีวิตความเป็นอยู่ พุทธปรัชญาเถรวาทก็ไม่สอนว่าให้แต่ประโยชน์แต่ตนเอง หรือสอนให้แสวงหาประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น แต่พุทธศาสนาจะสอนให้รู้จักการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้ทาน เสียสละวัตถุเพื่อคนอื่น^{๒๖}

ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม กล่าวคือ เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของผลลัพธ์นิยม หรือการยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก นักคิดทั้งหลายได้นิยามคำว่า "ประโยชน์" นี้หมายถึงความดีสูงสุด ได้แก่ สุขหรือความพอใจ (ตรงกันข้ามกับความทรมานหรือความเจ็บปวด) ทำให้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของชีวิตว่า สุขหรือความพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด

^{๒๖} พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๘.

พรรณนาเรื่องความหมายประโยชน์นิยมตามพรรณนาคำพุทธภิกขุก็แบ่งประโยชน์ตามหลักของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ แบ่งเป็น ๓ ได้แก่

- (๑) ภูมิธรรมมีกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์วันนี้ หรือประโยชน์ปัจจุบัน
- (๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์วันข้างหน้าหรือชาติหน้า
- (๓) ปัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด ประโยชน์อย่างยิ่ง เนื้อหาความเป็นโลก

คือเนื้อหาคืออยู่ในโลกและเหนือทุกข์

ส่วนประโยชน์ ๓ อีกประเภทหนึ่งนั้น คือ

- (๑) ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ)
- (๒) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ)
- (๓) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ)

และท่านได้อธิบายเกี่ยวเรื่องนี้เอาไว้ว่า

(๑) ประโยชน์ตน หมายถึง อันเป็นการฝึกฝน อบรมตน ให้มีความรู้ ความสามารถ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การศึกษาให้เพียบพร้อมทั้งโลกียปัญญาและโลกุตตรปัญญาเมื่อเราพร้อมทั้งส่วนทุกอย่างได้เช่นนี้ เราก็สามารถช่วยเหลือแก่คนอื่นได้เป็นอย่างดี เช่นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์พร้อมทั้งวิชาความรู้ความประพฤติดีพร้อมมูลจึงทรงสอนผู้อื่นได้เต็มที่เพราะประโยชน์ของพระองค์เต็มเปี่ยมแล้ว^{๒๗} หรือการประพฤติปฏิบัติทางจิตของตนให้สูง ๆ ยิ่งขึ้นไปตามลำดับจนกระทั่งถอนกิเลสทั้งหลายออกจากสันดานได้ ก็เป็นผู้ปราศจากกิเลส^{๒๘}

(๒) ประโยชน์ผู้อื่น หมายถึง กิจการงานหรือสิ่งที่คนอื่นจะได้รับเช่น^{๒๙} เมื่อประโยชน์ของตนมีพร้อมแล้วสมบุญดีแล้ว ทั้งความรู้ความประพฤติทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ย่อมมั่นใจได้ว่าสามารถยอมเอื้ออำนวยอุดหนุนเกื้อกูลแก่ผู้อื่นได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะอยู่โดดเดี่ยวไม่อาศัยคนอื่นยอมไม่ได้ เพราะเหตุการณ์บางอย่างอาจช่วยเหลือตัวเราได้ แต่บางอย่างจำเป็นต้องอาศัยคนอื่นช่วยเหลือ ผู้มีคุณธรรมย่อมไม่นิ่งดูตาในการจะช่วยเหลือแก่ผู้ตามความสามารถของตน

^{๒๗} บุญมี แท่นแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

^{๒๘} พุทธทาสภิกขุ (นามแฝง), ชุมมนุชข้อคิดอิสระ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๒๐), หน้า ๖๘.

^{๒๙} บุญมี แท่นแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๔๕.

(๓) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หมายถึง อันเป็นประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นเพราะอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันทั้งตัวเราและผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยเหลือกันมาร่วมกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์หรืองานที่ใหญ่ เช่น การสร้างสะพาน สร้างโรงพยาบาล หรือการช่วยกันรักษาความสงบสุขของสังคมตลอดถึงประเทศชาติ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนส่วนใหญ่จึงจะสำเร็จลงได้ด้วยดี^{๓๐} หรืออีกนัยหนึ่งประโยชน์สังคมหรือประโยชน์ของบุคคลที่ ๒ จากตัวเราขึ้นไป^{๓๑} ก็เรียกว่าสังคม ในความหมายนี้ท่านพุทธทาสภิกขุเรียกประโยชน์ทั้งสองฝ่ายกับประโยชน์ผู้อื่น รวมอยู่ในความหมายเดียวกัน

อนึ่งในการคำนวณปริมาณความสุขของการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ท่านจะต้องนึกถึงเวลาที่ท่านจะต้องใช้ในการคิดคำนวณด้วย ถ้าต้องใช้เวลามากจนอาจเกิดความเสียหายที่แก้ไขไม่ได้ จงคำนวณโดยฉับพลัน ตัวอย่างเมื่อกี้กรณีที่เพื่อนของท่านถูกงูกัด ท่านอยู่ในสถานการณ์ที่จะต้องเสียสละระหว่างการกระทำ ๒ อัน คือ ดูหนังสือต่อไป กับ หยุดดูแล้วพาเพื่อนไปโรงพยาบาล แต่ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจ ในฐานะที่เป็นชาวประโยชน์นิยมที่ดี ท่านอาจจะคิดคำนวณได้^{๓๒}

ประโยชน์นิยมถูกอธิบายด้วยถ้อยวลีของเจเอส มิลล์ว่า ๓๓"เป็นสิ่งดีสูงสุดสำหรับบุคคลจำนวนมากที่สุด" ดังนั้น ประโยชน์นิยมจึงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็น"ทฤษฎีความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด" ประโยชน์นิยมยังเป็นการแสดงถึงลักษณะการเชื่อมโยงต่อหลักจริยธรรม ซึ่งมีความผิดแผกไปจากจริยศาสตร์ซึ่งไม่พิจารณาว่าผลลัพธ์ของการกระทำเป็นตัวกำหนดศีลธรรม เป็นต้น โดยผู้ที่มีมุมมองตรงกันข้ามกับประโยชน์นิยมได้วิพากษ์วิจารณ์มุมมองในแบบประโยชน์นิยมอยู่เรื่อย ๆ แต่ผู้ลัทธิประโยชน์นิยมก็มีวิพากษ์วิจารณ์ต่อแนวคิดอื่น ๆ คล้าย ๆ กันและเหมือนกับทฤษฎีทางจริยธรรมทั้งหลาย การปฏิบัติตามแนวคิดประโยชน์นิยมเองก็ต้องพึงองค์ประกอบภายนอกเช่นกันกันได้แก่สติปัญญาประสบการณ์ทักษะสังคมและทักษะชีวิต และประโยชน์นิยม บางครั้งเป็นการกล่าวถึงด้วยคำว่า ทฤษฎีความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดประโยชน์นิยมในฐานะเป็นทฤษฎีทางจริยธรรมที่เป็นระบบ ซึ่งนำมาแสดงโดย เจ เบนธัม (J.BenDham) และ ลูกศิษย์ของเขาชื่อ เจ เอส มิลล์ (J.s. milL) ทฤษฎีที่สำคัญของเรื่องนี้ คือว่า

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๓๑} พุทธทาสภิกขุ (นามแฝง), **เป้าหมายของชีวิตและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์ ๒๕๒๔), หน้า ๒๐.

^{๓๒} สถิต วงศ์สุวรรณ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, หน้า ๑๐๓.

^{๓๓} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาสังคมร่วมสมัย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๗.

๑. ควรทำอย่างนี้ว่า จะส่งเสริมความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในจำนวนประชาชนมากที่สุด
๒. ความสุขเป็นความดีภายในเท่านั้น และความเจ็บปวดเป็นความชั่วภายใน
๓. การกระทำเป็นสิ่งที่ถูกต้องทางศีลธรรม กล่าวคือ (ก) ถ้าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสมดุลที่ยิ่งใหญ่กว่าความดีเหนือความชั่ว นอกจากการกระทำอื่นใดที่อยากจะทำ หรือ (ข) ถ้าเป็นการสร้างความดีที่มากในโลกเท่า ๆ กัน หรือไม่ใช้ความดีที่น้อยในโลกก็ควรทำสิ่งที่เป็นไปได้ภายใต้สภาพแวดล้อม
๔. โดยทั่วไปทางศีลธรรมของการกระทำถูกพิพากษาตามความดีและความชั่วจากผลที่ตามมา

สำหรับ เจ. เอส. มิลล์ (J.S. Mill) เน้นประโยชน์นิยมแนวปรารถนา โดยถือว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในมาตรฐานทางศีลธรรมที่สูงที่สุด แสดงว่าท่านยอมรับสุขนิยมแนวปรารถนา ความสุขสากลหรือทั่วไปเพราะการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขจำนวนมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด หลักนี้เรียกว่า มหาสุข^{๓๔}

ดังนั้น สรุป แนวคิดทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาผลของการกระทำเป็นตัวกำหนดมี ๓ ประเภท คือ

๑. อัตตัตถะนิยม แนวคิดนี้ถือว่า การกระทำใดจะเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม การกระทำนั้นจะต้องทำให้เกิดผลประโยชน์มากกว่าผลเสียแก่ผู้ทำการกระทำนั้น
๒. ปรัตถะนิยม แนวคิดที่ถือเอาประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง แนวคิดนี้ถือว่า การกระทำจะเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามศีลธรรมก็ต่อเมื่อการกระทำนั้นก่อให้เกิดผลประโยชน์มากกว่าผลเสียกับคนทุกคนยกเว้นผู้ทำการกระทำนั้น
๓. อุกัตถะนิยม แนวคิดนี้ถือว่า การกระทำจะเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์กับทั้งสองฝ่ายถือว่าเป็นประโยชน์ใช้ได้

จากนิยามดังกล่าวอธิบายได้ว่าประโยชน์นิยมเป็นหนึ่งในแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่พิจารณาว่าอะไรคือเกณฑ์พื้นฐานที่ใช้ตัดสินการกระทำว่าควรหรือไม่ควร โดยประโยชน์นิยมเสนอว่าเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินนั้นคือปริมาณความสุขที่เป็นผลจากการกระทำดังที่มิลล์กล่าวว่า “ความถูกต้องของการกระทำขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่การกระทำนั้นจะก่อให้เกิดความสุขความผิซึ้นอยู่กับแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข”^{๓๕}

^{๓๔} สกิต วงศ์สุวรรณ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, หน้า ๑๗๘.

^{๓๕} วิทย์ วิศุทเวทย์, **ปรัชญาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

แนวคิดเหตุผลของประโยชน์นิยมในการสนับสนุนการใช้ปริมาณความสุขเป็นเกณฑ์ตัดสินกระทำคือ ความเห็นว่ามันนั้นมีความธรรมชาติที่รักสุขเกลียดทุกข์ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม เมื่อทำอะไรย่อมมุ่งหาความสุข หลบเลี่ยงความทุกข์ ดังนั้นประโยชน์นิยมจึงสรุปว่าความสุขเป็นสิ่งเดียวที่มีค่าสำหรับมนุษย์ด้วยเหตุนี้ประโยชน์นิยมจึงเสนอว่า เมื่อเราต้องเลือกระหว่างการกระทำสองอย่าง วิธีเลือกก็คือ พิจารณาว่าการกระทำแต่ละอย่างจะนำไปสู่ผลอะไรบ้าง จะก่อให้เกิดความสุขเท่าไร ความทุกข์เท่าไร เมื่อหักลบกันแล้ว การกระทำใดก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดเราควรเลือกกระทำนั้นโดยความสุขนี้ต้องไม่ใช่แค่ความสุขของตนเองเท่านั้น แต่ต้องกระจายไปสู่คนจำนวนมากที่สุดหรือนัยหนึ่งเป็นความสุขโดยรวมของมนุษย์ทุกคนที่ได้รับจากผลของการกระทำ โดยพิจารณาอย่างเป็นกลางไม่ถือว่าความสุขของผู้กระทำสำคัญเหนือกว่าความสุขของคนอื่น ไม่ว่าจะมีความสุขของใครล้วนมีความสำคัญเท่ากันแล้วพิจารณานำความสุขของทุกคนที่ได้รับจากการกระทำมารวมกันดังที่มิลล์เขียนไว้ว่า

“ความสุขซึ่งใช้เป็นมาตรฐานของประโยชน์นิยมที่จะตัดสินว่าการกระทำใดถูก มีใช่ความสุขส่วนตัวของผู้กระทำ แต่ของคนทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับของผู้อื่นประโยชน์นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเป็นกลางอย่างเข้มงวด โดยทำตัวเป็นเหมือนผู้ดูไม่เข้าข้างใด”^{๓๖}

ความสุขจึงมีลักษณะเป็นปริมาณ ความสุขที่มีปริมาณมากย่อมมีค่ามากกว่าความสุขที่มีปริมาณน้อยดังนั้นการกระทำที่ถูกต้องหรือที่ควรทำคือการกระทำที่ทำให้เกิดปริมาณความสุขสูงสุด นั่นก็คือ เราควรเลือกการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขจำนวนมากว่าการกระทำอื่นๆ หรือในกรณีที่เราอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่อาจจะเลือกอะไรก็นำไปสู่ความทุกข์ทั้งสิ้น เราก็ควรเลือกการกระทำที่ก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุดในการคำนวณประโยชน์สุข ก็ต้องดูผลของการกระทำในระยะยาวเท่าที่สามารถจะคาดคะเนได้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราต้องเลือกระหว่างจะนำเงินไปซื้อของฟุ่มเฟือยเพื่อตอบสนองความพอใจของเราหรือจะนำไปทำการกุศล ประโยชน์นิยมให้เราคำนวณความสุขที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสองอย่าง แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน ถ้าการนำเงินไปให้การกุศลทำให้ผู้ยากไร้มีความสุขน้อยลง มีโอกาสที่จะมีชีวิตที่ดีในภายภาคหน้า เทียบกันแล้วความสุขที่เกิดขึ้นมีปริมาณมากกว่าความสุขชั่วครู่ที่เกิดขึ้นกับการซื้อของฟุ่มเฟือย เราก็ควรเลือกนำเงินไปทำการกุศล หรือตัวอย่างที่เห็นได้ในการตัดสินใจของรัฐว่าจะสร้างเขื่อนหรือไม่ ถ้าใช้หลักประโยชน์นิยมก็ต้องคำนวณ

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๙.

ประโยชน์สุขว่า การที่พื้นที่ป่าจำนวนหนึ่งต้องสูญเสียไป และผู้คนจำนวนมากต้องถูกอพยพจากที่ทำกิน เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่จะได้จากเขื่อน หักลบความสุขความทุกข์ไปแล้ว ประโยชน์สุขที่ได้จากการสร้างเขื่อนมีปริมาณมากกว่าความทุกข์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ ถ้ามากกว่าก็ควรสร้าง

การประยุกต์แนวคิดประโยชน์นิยมนั้นสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล มักจะใช้วิธีคำนวณประโยชน์สุขเช่นนี้ หรือแม้แต่ในการตัดสินใจของบุคคล คนที่มีศีลธรรมย่อมเลือกการกระทำที่ไม่เห็นแก่ตัว แต่คำนึงถึงความสุขของผู้อื่นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ของคนส่วนใหญ่อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ได้รับการวิจารณ์จากหลายแง่มุม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แม้แนวคิดแบบประโยชน์นิยมดูเหมือนจะสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันที่มักอ้างเหตุผลว่าการกระทำที่ดีคือการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม แต่จากการที่เกณณีในการตัดสินใจการกระทำของประโยชน์นิยมมุ่งพิจารณาถึงผลของการกระทำไม่ใช่ตัวการกระทำเองบางครั้งทำให้การกระทำที่เลวร้ายหรือไม่ถูกต้องแต่ส่งผลให้เกิดผลประโยชน์สุขแก่ผู้คนจำนวนมากก็จะเป็นที่ยอมรับกันได้ เช่นการขโมยของโดยอ้างว่าเป็นการขโมยของจากคนที่ร่ำรวยมาช่วยเหลือคนยากจน การขโมยนี้ถูกต้องตามหลักประโยชน์นิยมเพราะประโยชน์สุขที่ลดลงของคนร่ำรวยคนเดียวย่อมเทียบไม่ได้กับประโยชน์สุขของคนจนจำนวนมากที่เพิ่มมากขึ้นหรือในช่วงที่ผ่านมาการวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องสงสัยว่าค้ายาเสพติดไปหลายคนการกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้องเพราะผู้ต้องสงสัยไม่มีโอกาสขึ้นศาลพิสูจน์ตัวเองซึ่งบางทีเขาอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ได้แต่การกระทำเช่นนี้กลับได้รับการยอมรับจากบางส่วนในสังคมเพราะเชื่อว่าเป็นเยี่ยงอย่างไม่ให้คนอื่นกล้าค้ายาเสพติดและจะทำให้ยาเสพติดหมดไปจากสังคมในที่สุดซึ่งก่อประโยชน์สุขแก่คนโดยส่วนรวม

ดังนั้นการตัดสินใจการกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของคนจำนวนมากที่เกิดขึ้นจากการกระทำอาจไม่ถูกต้องเสมอไปหากเราจะประยุกต์ใช้แนวคิดแบบประโยชน์นิยมในชีวิตประจำวันเราจึงต้องพิจารณาโดยรอบด้านไม่ใช่เพียงแค่ผลของการกระทำแต่ควรคำนึงถึงตัวการกระทำด้วย.

๒.๓.๒ จริยศาสตร์ในเชิงเจตนานิยม

ความหมายเชิงเจตนานิยมหมายถึง ความตั้งใจ ความมุ่งมั่นหมายจะทำ เจตจำนง ความจำนง ความจงใจ เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกดวงเป็นตัวนำในการคิดปรุงแต่ง หรือเป็น

ประธานในสังฆารัณท์ และเป็นการในการกระทำกรรม หรือกล่าวได้ว่าเป็นตัวกรรมที่เดียวดังพุทธพจน์ที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ แปลว่า “เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม” นิยม หมายถึง กำหนด ชอบ นับถือ รวมเป็นสองศัพท์ได้ความว่า เจตนา นิยม หมายถึง ความตั้งใจความมุ่งหมาย จะทำในสิ่งที่กำหนด ในสิ่งที่ชอบ และในสิ่งที่นับถือเป็นการกระทำโดยเจตนา

ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า^{๓๗} “การกระทำจะสมบูรณ์ด้วยเหตุผลใดจะต้องมีเจตนา” อันหมายความว่า เจตนาดี ผลย่อมดี เจตนาไม่ดี ผลย่อมไม่ดี ระหว่างเหตุกับผลจะต้องสัมพันธ์กัน เสมอและเหตุกับผลจะต้องต่อเนื่องกันจากอดีตปัจจุบัน และอนาคตเช่นนี้เรื่อยไป การกระทำ (กรรม) ในอดีตส่งผลมาในปัจจุบันและการกระทำในปัจจุบันก็ส่งผลไปถึงในอนาคตด้วย บางครั้งคนทำความชั่วในปัจจุบันอาจจะยังไม่ได้รับผลชั่ว นั่นก็คือพลังแห่งความดีหรือกุศลในอดีตยังมีพลังอยู่ เขาจึงยังไม่เสวยผลกรรมชั่วนั้น หรือบางครั้งแม้จะทำความชั่วในปัจจุบัน ผลอาจจะไม่ได้รับในปัจจุบันก็ได้ เพราะพลังแห่งความดียังมีอิทธิพลอยู่ แต่อาจจะได้รับผลในอนาคตก็ได้ย่อมเป็นการแน่นอนที่ว่า ใครทำกรรมเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น ไม่เร็วก็ช้า ดังนั้น ในพระพุทธศาสนาการกระทำ (กรรม) จะให้ผลสมบูรณ์จะต้องอาศัยเหตุปัจจัยเหล่านี้ คือ

๑. ปัจจัยในอดีต นั่นคือ ถ้าเราสร้างสมบารมี หรือความดีไว้มาก ย่อมจะประสบความดี ความสุขความสบายอยู่ได้เพราะบารมีหรือความดีนั้นยังคุ้มครองอุปถัมภ์อยู่เขาจึงยังไม่เดือดร้อน

๒. ปัจจัยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าบางคนบารมีไม่เคยสร้างทางกุศลไม่เคยทำ แต่ยังมีความสุขสบายได้เพราะอยู่ในตระกูลที่ดีมีอุปถัมภ์บำรุงเลี้ยงอย่างผาสุกถ้ายิ่งเคยสร้างบารมีหรือกุศลไว้ในอดีตและเกิดในตระกูลที่ดีแล้วยังมีความสุขสบายมากขึ้นสรุปแล้ว ตามหลักพระพุทธศาสนา ความดี ความชั่ว แม้จะมีคุณค่าในตัวเองคือทำดีย่อมได้ดีทำชั่วย่อมได้ชั่วแต่จะต้องอาศัยเจตนาเป็นพื้นฐานอาศัยกาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์จึงจะรู้ชัดแจ้งได้

ส่วน ค่านท์ (Kant) ปรัชญาเมธี ชาวเยอรมันมีทัศนะว่า ความดีอันเป็นค่าทางจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีจริงในตัวเอง จึงไม่จำเป็นจะต้องถือเอาผลของมันมาเป็นตัวสิน เพราะผลของความดีก็อาจจะไม่ใช่ดีก็ได้ อาจจะเป็นประโยชน์ความสุข ความสบายก็ได้ ดังนั้น ค่านท์จึงกล่าวว่า ความดีก็คือความดีคนอื่นอาจจะเห็นว่าไม่ดีเป็นเรื่องของเขาแสงแดดตอนเที่ยง ๆ วันย่อมร้อนโดยธรรมชาติ ใครจะเดือดร้อนเบิกบานจากแสงแดดก็ตามแต่ดวงอาทิตย์ก็ยังเปล่งแสงตามปกติการกระทำดีย่อมดีในการกระทำนั้นและต้องมีเจตนาดีด้วย ดังนั้นเกณฑ์สินค่าทางจริยศีลธรรมที่ถือว่าดี ตามทรรศนะของค่านท์ คือ ในโลกนี้หรือแม้แต่โลกอื่นที่เราคิดได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไขจริง ๆ ย่อมไม่มี

^{๓๗} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, หน้า ๑๓๓.

อะไรอื่นนอกจากเจตนาดีด้วย ดังนั้นเกณฑ์การตัดสินค่าทางศีลธรรมที่ถือว่าดีตามทฤษฎีของค่านคือ^{๓๔}

“ในโลกนี้หรือแม้แต่โลกอื่น ที่เราคิดได้ว่าเป็นสิ่งที่ได้โดยปราศจากเงื่อนไขจริงๆ ย่อมไม่มีอะไรอื่นนอกจากเจตนาดี (การกระทำตามหน้าที่)”

ค่านดีให้ทัศนะว่าเจตนาอาจเป็นสิ่งที่ได้โดยปราศจากความหมายเชิงคุณภาพ“เจตนาดี” (Good will) คือการกระทำตามหน้าที่ ซึ่งค่านดีได้ให้ความหมายของหน้าที่และวางรูปแบบของหลักการเพื่อครอบคลุมเจตนาดีไว้ด้วย เขาเรียกหลักการนี้ว่า“คำสั่งเด็ดขาด”(Categorical imperative) นั่นคือ การกระทำตาม“คติบท” (Maxim) ที่ต้องการให้เป็น“กฎสากล”(Universal law) เท่านั้น ในส่วนที่สองเขาได้ขยายความคำสั่งเด็ดขาดและการได้มาของรูปแบบคำสั่งเด็ดขาดนั้น และเขาได้อธิบายเรื่อง“ภาวะอิสระ” (Autonomy) ของเจตนาไว้ในส่วนสุดท้ายวิทยวิเศษได้สรุปแนวคิดของค่านที่ไว้ตอนหนึ่งว่า

“สำหรับค่านท์ การกระทำที่ถูกคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีก็คือการกระทำที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่เกิดจากหน้าที่คือการกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผลคือการกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม ปัญหาก็คือกฎศีลธรรมนี้คืออะไร และได้ตอบว่า“สำหรับค่านท์กฎศีลธรรมต้องมีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาด”

ผู้วิจัยมีแนวคิดที่เห็นด้วยกับแนวคิดของค่านท์ตรงที่ว่า การกระทำที่ถูกคือเจตนาดี เพราะว่าถ้าหากว่าเราจะทำอะไรก็ตามเริ่มต้นจากความคิดของเราก่อน ถ้าเราคิดดีการกระทำของเราก็ย่อมออกมาดี ยกตัวอย่างเช่น เรามีความทุกข์อยากปลดความทุกข์ออกจากตัวเรา เราก็หาวิธีต่าง ๆ นา ๆ มาคลายความทุกข์ออกจากตัวเราบางคนชอบทำบุญนั่งสมาธิหรือสวดมนต์เป็นต้นแล้วก็ความสุขหรือความทุกข์หายไปแนวคิดนี้ตรงกับสุภาษิตที่ว่า คิดดี พุดี และกระทำดี ชีวิตก็ย่อมเป็นสุข อันนี้คือเป็นเหตุผลที่เห็นด้วยกับแนวคิดของค่านท์ กิริติ บุญเจือ ได้ประมวลแนวคิดเรื่องคำสั่งเด็ดขาดของค่านดีไว้ว่า

“ความสำนึกในหน้าที่จะสั่งด้วยคำสั่งเด็ดขาด ไม่เสนอเงื่อนไขหรือเหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น จึงไม่ใช่คำสั่งโดยมีเงื่อนไข ซึ่งไม่ผูกมัดผู้ใดนอกจากผู้ต้องการเงื่อนไขนั้น ผู้มีเจตนาดีจะตัดสินใจกระทำตามความสำนึกในหน้าที่ทันที โดยไม่รอชั่งตวงวัดทางเสีย คำสั่งเด็ดขาดจะกำชับให้กระทำภายใต้หลักการต่อไปนี้ ซึ่งก็เป็นคำสั่งเด็ดขาดด้วยในตัว
๑) จงกระทำด้วยความสำนึกว่าเป็นกฎสากล ๒) จงกระทำด้วยความสำนึกว่า บุคคล

^{๓๔}I.Kant, Fundamental, Principlees of the metaphysics of moral, the Little Library of

เป็นจุดหมาย มิใช่วิถีไปสู่จุดหมายอื่น ๓)จงกระทำด้วยความสำนึกว่า ตนมีเสรีภาพ และมนุษย์ทุกคนต่างก็มีเสรีภาพ”

จะเห็นได้ว่าการเข้าใจจริยศาสตร์ค่านี้อยู่ที่คำเฉพาะของเขา ดังนั้น ผู้วิจัยจะเสนอแนวคิด จริยศาสตร์ค่านี้อย่างลำดับแห่งคำเฉพาะเหล่านี้ คือ เจตนาดี หน้าที่ คติบท กฎสากล และคำสั่งเด็ดขาด

ก. เจตนาดี

แปตัน (Paton, H.J.) ได้อธิบายเจตนาดีตามนัยลัทธิค่านี้อยู่ว่าเป็นเจตนาดีที่ปราศจากคุณภาพและการจำกัดขอบเขต กล่าวคือ เป็นเจตนาดีในทุกสถานการณ์ เป็นความดีที่สมบูรณ์หรือความดีที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นความดีในตัวเอง ความดีที่ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นๆแปตันได้ขยายความต่อว่า มิใช่ว่าเจตนาดีอย่างเดียวเท่านั้นจะเป็นสิ่งที่ดี แม้สิ่งเจริญรุ่งเรืองอื่นๆ ก็เป็นความดีในประเด็นต่างๆ ได้มากมาย แต่สิ่งเหล่านั้นมิได้เป็นความดีทุกสถานการณ์ สิ่งเหล่านั้นอาจเป็นสิ่งที่เลวเมื่อมีเจตนาเลว สิ่งเหล่านั้นจึงเป็นความดีที่มีเงื่อนไขหรืออยู่ภายใต้เงื่อนไขบางอย่าง มิใช่สิ่งที่ดีย่างสมบูรณ์หรือสิ่งที่ดีในตัวเองซัซซัย คัมทวิพร ได้อธิบายเจตนาดีตามนัยลัทธิค่านี้อยู่ว่าตอนหนึ่งว่า

“ค่านี้อธิบายว่า การกระทำที่ถูกต้อง (หรือการทำความดี) คือ การทำตามเจตนาดี เขาขยายความต่อไปว่าเจตนาดีในที่นี้มีใช้หมายความว่า มีความตั้งใจดีโดยมิได้ปฏิบัติอะไรและมีใช้การกระทำที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตัวผู้กระทำและผู้อื่น หรือกล่าวว่า มิใช่การกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง ถ้าเช่นนั้น (เราอาจสงสัยว่า) การทำตามเจตนาดีคืออะไร ค่านี้อธิบายว่า คือ การกระทำที่เกิดจากสำนึกแห่งหน้าที่ หรืออาจจะกล่าวว่า การกระทำที่ถูกต้อง (หรือการทำความดี) คือการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่หมายความว่า เรากระทำสิ่งนั้นโดยไม่ใส่ใจกับผลของการกระทำที่เกิดขึ้น เช่น มีผลดี-ไม่ดี กับตัวเราเองหรือผู้อื่นหรือการกระทำนั้นจะทำให้เราได้รับคำชมหรือถูกตำหนิจากคนอื่น”

สำหรับค่านี้อย่างสมบูรณ์หรือสิ่งที่ดีในตัวเองได้แก่เจตนาดีอย่างเดียว กล่าวคือเป็นความดีที่ปราศจากเงื่อนไขโดยประการทั้งปวง ซึ่งค่านี้อธิบายความต่อไปว่าเจตนาดีดังกล่าวคือความสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี คือการกระทำตามหน้าที่ การของเพศฆราวาสที่ยังนักโทษนั้น แม้เขาจะจงใจทำให้นักโทษถึงความตาย แต่ก็เป็นการกระทำตามหน้าที่^{๓๙}

^{๓๙} วิทย์ วิศทเวทย์, **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ อจท จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๐.

ข. หน้าที

คำถามที่ได้วางประพจน์เพื่อกำหนดหน้าที่ตามเจตนาดีไว้๓ประการด้วยกัน คือ

๑. การกระทำของมนุษย์เป็นสิ่งที่ดีทางศีลธรรมมิใช่ว่ากระทำขึ้นจากความโน้มเอียง
ขณะนั้น มิใช่ว่ากระทำขึ้นจากผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เพราะเป็นการกระทำหน้าที่เพื่อหน้าที่

๒. การกระทำที่เป็นหน้าที่เพื่อหน้าที่จะเป็นสิ่งที่มีค่าทางศีลธรรม มิใช่จากผลลัพธ์ที่พึง
ประสงค์หรือการแสวงหาผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ แต่มาจากหลักการของรูปแบบหรือคติบท กล่าวคือ
หลักการของการกระทำตามหน้าที่ของเราที่อาจจะเป็นได้

๓. หน้าที่เป็นความจำเป็นเพื่อการกระทำจากความเคารพกฎ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นัยประพจน์เกี่ยวกับหน้าที่ตามที่คำถามที่วางไว้สามารถสรุปได้ว่า
การกระทำโดยเจตนาดีตามความสำนึกของหน้าที่ก็คือ การกระทำตามหน้าที่เพื่อหน้าที่ โดยหน้าที่
นั้นเป็นไปตามคติบทหรือหลักการของความจำเป็นในการกระทำ

อนึ่ง คำถามที่ได้จำแนกหน้าที่ออกเป็น“หน้าที่สมบูรณ์” (Perfect duty) กับ“หน้าที่ไม่
สมบูรณ์” (Imperfect duty) และ“หน้าที่เพื่อตนเอง” (Duty to self) กับ “หน้าที่เพื่อผู้อื่น” (Duty
to others) ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไปข้างหน้า

ค. คติบท

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายคติบทตามแนวคิดของคำถามที่ไว้ว่าคติบท...ใน
จริยศาสตร์ของคำถาม หมายถึง หลักความประพฤติที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งยึดถือปฏิบัติเฉพาะตน
กล่าวคือ การกระทำโดยเจตนาแต่ละครั้งย่อมเป็นไปตามคติบทอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ในการที่
บุคคลละเมิดคำมั่นสัญญา ก็เพราะถือตามคติบทที่ว่าถ้าข้าพเจ้าจะได้รับประโยชน์ ข้าพเจ้าก็จะให้
คำมั่นสัญญา โดยจะไม่ทำตามคำมั่นสัญญานั้นการกระทำของบุคคลใดจะถูกต้องหรือไม่ สุดท้ายแต่
ว่าบุคคลนั้นมีเจตนาที่จะให้คติบทนั้นเป็นกฎสากลได้หรือไม่ พิลด์แมนได้วางรูปแบบคติบทที่เรา
ยึดถือให้เป็นกฎสากลตามแนวคิดลัทธิคำถามที่ไว้ว่า

(๑) “เมื่อไรก็ตามที่ฉันเป็น ฉันจะ ” (Whenever I am __ , I shall __)คติบท
ส่วนตัวจะเป็นสิ่งที่เรายึดถือปฏิบัติเฉพาะตน

(๒) “เมื่อไรก็ตามที่บางคนเป็นหล่อนจะ ” (Whenever anyone is __, She will __) คติบท
สากลจะเป็นสิ่งที่วางไว้เป็นกฎสากล

อธิบายการตามคติบทนี้ได้ว่า การกระทำที่ถูกต้องตามนัยลัทธิคำถามก็คือมีเจตนาที่จะ
ให้คติบทตามนัย (๑) เป็นคติบทตามนัย (๒) กล่าวคือ มีเจตนาที่จะให้สิ่งที่เราทำขณะนั้นเป็นสิ่งที่
ทุกคนจะต้องกระทำอย่างนั้นด้วย

ทางศีลธรรม เพราะค่าน์ถือว่า คำสั่งทางศีลธรรมนั้นเป็นคำสั่งเด็ดขาด ที่สั่งให้ทำความดีโดยไม่มีเงื่อนไข เช่น จงซื้อสัตย์ (ไม่ว่ากรณีใดๆ) บางทีใช้ว่า Conditional imperative และ แปตันได้ประมวลแนวคิดของค่าน์เกี่ยวกับความเป็นไปได้ของคำสั่งเด็ดขาดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบและตัดสินการกระทำทางศีลธรรมไว้ว่า ผู้กระทำซึ่งเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลจะต้องพิจารณาตัวเขาเองในสองประเด็น คือ ในฐานะเป็นสมาชิกของ “โลกทางพุทธิปัญญา” (Intelligible world) และในฐานะเป็นสมาชิกของ “โลกทางประสาทสัมผัส” (Sensible world) แปตันได้ขยายความประเด็นนี้ว่า ถ้าเราเป็นสมาชิกของโลกทางพุทธิปัญญาอย่างเดียว การกระทำของเราทั้งหมดก็จะขึ้นอยู่กับหลักการของภาวะอิสระอย่างจำเป็น และถ้าเราเป็นสมาชิกของโลกทางประสาทสัมผัสอย่างเดียว การกระทำเหล่านั้นก็จะขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติอย่างจำเป็น แต่ตามแนวคิดของค่าน์ “โลกทางพุทธิปัญญารวมซึ่งพื้นฐานของโลกทางประสาทสัมผัส และกฎทั้งหลายของมันไว้อีกด้วย”

ดังนั้น ค่าน์ จึงอ้างว่ากฎควบคุมเจตนาของเราในฐานะเป็นสมาชิกของพุทธิปัญญา แล้วก็ “ควรจะ” (ought to) ควบคุมเจตนาของเราตามข้อเท็จจริงว่า เรายังเป็นสมาชิกของโลกทางประสาทสัมผัสอีกด้วยตามแนวคิดของค่าน์ที่แปตันประมวลไว้ จะเห็นได้ว่าแปตันมีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นของฟิลด์แมน ในเรื่องที่มาของคำสั่งเด็ดขาด และสอดคล้องกับที่ซัสซัยอธิบายไว้ว่า ค่าน์พยายามค้นหากฎศีลธรรม (กฎจริยธรรม) โดยนำมาเปรียบเทียบกับกฎธรรมชาติ

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นตามแนวคิดของค่าน์ ว่าโลกทางกายภาพหรือโลกทางประสาทสัมผัสมีกฎธรรมชาติควบคุมไว้ แต่กฎนี้มีพุทธิปัญญาของเราซึ่งเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลประมวลไว้ ดังนั้น พุทธิปัญญาของเราก็ควรมีกฎควบคุมเจตนาไว้ด้วยซึ่งค่าน์เรียกว่าคำสั่งเด็ดขาด นั่นคือที่มาและความเป็นไปได้ของคำสั่งเด็ดขาดตามแนวคิดของค่าน์ ซึ่งใช้เป็นมาตรฐานในการตรวจสอบ และตัดสินการกระทำทางศีลธรรมของจริยศาสตร์ของค่าน์ ประเด็นที่มาและความเป็นไปได้ของคำสั่งเด็ดขาดเกี่ยวโยงอยู่กับแนวคิดอภิปรัชญาของค่าน์และอยู่นอกขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจะทิ้งประเด็นนี้ไว้ โดยจะนำเสนอแต่เพียงรูปแบบของคำสั่งเด็ดขาดเพื่อจะทำให้จริยศาสตร์ของค่าน์ชัดเจนยิ่งขึ้น